

**TERGOVGA QADAR TEKSHIRUV DAVOMIDA OLINGAN
DALILLARDAN JINOYAT ISHIDA FOYDALANISHNING HUQUQIY VA
AMALIY MASALALARI**

Vohidov Ozodbek Oybekovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 207-o'quv guruhi kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20523800>

Annotatsiya: Ushbu maqolada jinoyat protsessining dastlabki bosqichi bo'lgan tergovga qadar tekshiruv davomida olingan materiallar va ma'lumotlarning jinoyat ishida dalil sifatida maqbulligi hamda ulardan foydalanishning protsessual tartibi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Jinoyat-protsessual qonunchiligi normalari asosida ushbu bosqichda to'plangan ma'lumotlarning yuridik kuchini saqlab qolish, tushuntirish xatlari va ekspertiza xulosalarining daliliy ahamiyati hamda inson huquqlarini ta'minlash masalalari yuzasidan xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: tergovga qadar tekshiruv, jinoyat ishi, dalil, maqbullik, isbotlash jarayoni, jinoyat-protsessual qonunchilik, tushuntirish xati, protsessual kafolat.

**LEGAL AND PRACTICAL ISSUES OF USING EVIDENCE
OBTAINED DURING PRE-INVESTIGATION CHECKS IN CRIMINAL
CASES**

Annotation: This article scientifically and theoretically analyzes the admissibility and procedural order of using materials and information obtained during the pre-investigation check – the initial stage of the criminal process – as evidence in a criminal case. Based on the norms of criminal procedural legislation, conclusions are drawn regarding preserving the legal validity of the collected data, the evidentiary value of explanatory letters and expert opinions, and the protection of human rights at this stage. **Keywords:** pre-investigation check, criminal case,

Contact: 99 826 99 56

evidence, admissibility, proving process, criminal procedural legislation, explanatory letter, procedural guarantee.

ПРАВОВЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ, ПОЛУЧЕННЫХ В ХОДЕ ДОСЛЕДСТВЕННОЙ ПРОВЕРКИ, В УГОЛОВНОМ ДЕЛЕ

Аннотация: В данной статье научно-теоретически анализируются допустимость и процессуальный порядок использования материалов и сведений, полученных в ходе следственной проверки – начальной стадии уголовного процесса, в качестве доказательств по уголовному делу. На основе норм уголовно-процессуального законодательства сделаны выводы по сохранению юридической силы собранных на этой стадии данных, доказательственному значению объяснительных и заключений экспертиз, а также обеспечению прав человека. **Ключевые слова:** следственная проверка, уголовное дело, доказательство, допустимость, процесс доказывания, уголовно-процессуальное законодательство, объяснительная, процессуальная гарантия.

O'zbekiston Respublikasi jinoyat-protsessual huquqida jinoyat ishini qo'zg'atish masalasini hal qilish jinoyat sudlov ishlarini yuritishning eng muhim va mas'uliyatli dastlabki bosqichi hisoblanadi. Jinoyat ishi qo'zg'atishdan oldin o'tkaziladigan tergovga qadar tekshiruv jarayonida surishtiruvchi, tergovchi yoki jinoyat ishini qo'zg'atish huquqiga ega bo'lgan boshqa mansabdor shaxslar tomonidan jinoyat alomatlari bor-yo'qligini aniqlash maqsadida qator protsessual harakatlar amalga oshiriladi. Qonunchilikka ko'ra, ushbu bosqichda tushuntirishlar olish, hujjatlar va ashyolarni talab qilib olish, hodisa joyini ko'zdan kechirish, ekspertiza tayinlash va o'tkazish, shuningdek, taftish tayinlash kabi harakatlar o'tkazilishiga ruxsat berilgan. Biroq, jinoyat ishi qo'zg'atilgandan so'ng, aynan shu dastlabki bosqichda to'plangan ma'lumotlarning qanchalik darajada to'laqonli

"dalil" bo'la olishi protsessual fanda va tergov amaliyotida ko'plab bahslarga sabab bo'lib kelmoqda.

Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) talablariga muvofiq, har qanday faktik ma'lumot jinoyat ishida dalil sifatida tan olinishi uchun u qonuniylik, daxldorlik va maqbullik mezonlariga to'liq javob berishi shart. Tergovga qadar tekshiruv bosqichida olingan ma'lumotlarning maqbullik masalasi shundaki, bu bosqichda shaxslarning huquq va majburiyatlari (masalan, gumon qilinuvchi yoki guvoh sifatidagi maqomi) to'liq yuridik kuchga kirmagan bo'ladi. Xususan, hodisa joyini ko'zdan kechirish bayonnomasi, undan olingan ashyoviy dalillar hamda mutaxassis yoki ekspert xulosalari qonunda to'g'ridan-to'g'ri ruxsat etilganligi sababli, jinoyat ishi qo'zg'atilgandan keyin ham hech qanday shubhasiz o'zining daliliy ahamiyatini saqlab qoladi va isbotlash jarayonida to'laqonli foydalaniladi. Olingan videoyozuvlar, hujjatlar va boshqa buyumlar ham belgilangan tartibda ashyoviy yoki hujjatli dalil sifatida ishga qo'shiladi.

Biroq, eng munozarali masala – bu tergovga qadar tekshiruv davomida fuqarolardan olingan "tushuntirish xatlari"ning yuridik maqomidir. Amaldagi JPKga ko'ra, tushuntirish xati guvohning yoki gumon qilinuvchining so'roq bayonnomasi bilan bir xil yuridik kuchga ega emas. Chunki, tushuntirish olayotgan vaqtda fuqaro yolg'on ko'rsatma berganligi yoki ko'rsatma berishdan bosh tortganligi uchun jinoiy javobgarlik haqida rasman ogohlantirilmaydi. Shu sababli, oliy sud instansiyalari va olimlarning xulosalariga ko'ra, tergovga qadar tekshiruv materiallaridagi tushuntirishlar faqatgina jinoyat ishini qo'zg'atish uchun asos bo'lib xizmat qiladi, ammo keyinchalik sud jarayonida shaxsni aybdor deb topish uchun asosiy dalil sifatida ishlatilishi mumkin emas. Ularning daliliy kuchga ega bo'lishi uchun, jinoyat ishi qo'zg'atilgandan so'ng, ushbu shaxslar JPK talablari asosida qonuniy vakillari va advokatlari ishtirokida rasman so'roq qilinishi shart.

Shuningdek, tergovga qadar tekshiruv davomida fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlash kelgusida ushbu materiallarning dalil sifatidagi maqbulligini belgilovchi eng asosiy omildir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va jinoyat-protsessual qonunchiligiga kiritilgan so'nggi o'zgartirishlarga muvofiq, shaxsga tergovga qadar tekshiruvning o'zidayoq uning huquqlari, shu jumladan, ko'rsatma berishdan bosh tortish, o'ziga qarshi ko'rsatma bermaslik (Miranda qoidasi) hamda advokat yordamidan foydalanish huquqi tushuntirilishi qat'iy belgilangan. Agar hodisa joyini ko'zdan kechirish, ashyolarni olish yoki shaxsiy tintuv kabi harakatlar davomida xolislar ishtiroki ta'minlanmasa yoxud shaxsning himoyachi bilan ta'minlanish huquqi buzilsa, ushbu jarayonda to'plangan har qanday ma'lumot kelgusida jinoyat ishida "nomaqbul dalil" deb topiladi va yuridik kuchini yo'qotadi.

Bugungi kunda tergovga qadar tekshiruv jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish (audio va video fiksatsiya) olingan materiallarning daliliy ahamiyati va ishonchliligini keskin oshirmoqda. Qonunchilikka ko'ra, hodisa joyini ko'zdan kechirish, tintuv va olib qo'yish kabi tergov harakatlarini videoyozuv orqali qayd etish majburiy qilib belgilangan. Bu amaliyot dastlabki bosqichda to'plangan ma'lumotlarning sud jarayonida xolisligini va shaffofligini ta'minlab, tergov organlari xodimlari tomonidan ruxsat etilmagan usullar (jismoniy yoki ruhiy tazyiq) qo'llanilganligi haqidagi asossiz vajlarni inkor etish uchun eng kuchli protsessual kafolat bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, tergovga qadar tekshiruv davomida olingan ma'lumotlardan jinoyat ishida to'laqonli va qonuniy foydalanishni ta'minlash maqsadida jinoyat-protsessual qonunchiligi va huquqni qo'llash amaliyotini quyidagi yo'nalishlarda takomillashtirish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, tergovga qadar tekshiruv davomida olinadigan "tushuntirish xati"ning protsessual maqomini aniq belgilash. Xususan, agar tushuntirish olish

jarayoni to'liq videoyozuvga olingan hamda shaxsga advokat ishtiroki ta'minlangan bo'lsa, ushbu videoyozuvni va tushuntirish xatini jinoyat ishi qo'zg'atilgandan so'ng sud jarayonida "hujjatli dalil" sifatida to'g'ridan-to'g'ri e'tirof etish mexanizmini JPKda mustahkamlash;

Ikkinchidan, tergovga qadar tekshiruv jarayonida elektron ma'lumotlarni (telefon yozishmalari, ijtimoiy tarmoqlardagi xabarlar, geolokatsiya (GPS) ma'lumotlari) olish, ko'zdan kechirish va ularning dalil sifatida maqbulligini ta'minlashning aniq protsessual tartibini – yagona "Raqamli dalillar" instituti sifatida qonunchilikka kiritish;

Uchinchidan, jinoyat ishi qo'zg'atishni rad etish yoki jinoyat ishi qo'zg'atish to'g'risida qaror qabul qilishdan oldin, shaxsning huquqlari buzilishining barvaqt oldini olish maqsadida, tergovga qadar tekshiruv materiallari ustidan prokuror nazoratini "E-Tergov" (Elektron jinoiy-huquqiy statistika) yagona axborot tizimi orqali to'liq raqamlashtirish va masofaviy (onlayn) sanksiya berish amaliyotini kengaytirish.

Ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi isbotlash jarayonining sifatini oshirib, jinoyat sudlov ishlarini yuritishda inson huquqlari va qonuniylikni ta'minlashning mustahkam huquqiy asosini yaratadi.

REFERENCES

1. Иноғомжорова З. Ф. Жиноят процессида далиллар ва исботлаш муаммолари: назария ва амалиёт // Юридик фанлар ахборотномаси. – Тошкент, 2022. – № 3. – Б. 45-52.
2. Тўлаганова Г. З. Терговга қадар текширув босқичида шахс ҳуқуқларини таъминлашнинг процессуал кафолатлари // Давлат ва ҳуқуқ. – 2023. – № 1. – Б. 34-41.

3. Мирзаев Т. А. Электрон далилларнинг жиноят-процессуал мақоми ва уларнинг мақбуллиги // Рақамли криминалистика ва ҳуқук. – Тошкент, 2021. – № 4. – Б. 77-84.

4. Рахмонов Б. Н. Жиноят ишини қўзғатиш босқичида олинган материалларнинг далилий аҳамияти ва улардан фойдаланиш амалиёти // Замонавий юриспруденция. – 2022. – № 5. – Б. 110-117.

5. Шарафутдинов О. М. Терговга қадар текширув ва дастлабки терговда видеоёзувдан фойдаланишнинг тактик-ҳуқуқий хусусиятлари // Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти: назария ва амалиёт. – Тошкент: ИИВ Академияси, 2023. – № 2. – Б. 18-25.

